

K zgodovini Dramatičnega društva v Ljubljani

Leta 1866, ko se je v Ljubljani začelo snovati Dramatično društvo, sicer še ne moremo imeti za začetek slovenskega gledališča v pravemu pomenu besede, kajti za obstoj tako zahtevne narodno kulturne ustanove, kot je stalno poklicno gledališče, Slovenci tisti čas še nismo imeli niti zadostne politične niti gospodarske in tudi ne kulturne moči; pač pa lahko rečemo, da se s tem letom — v nasprotju z osamljenimi ali kratkotrajnimi poskusi in pobudami prejšnjih dob — začenjata dejansko trajno, nepretrgano in do neke mere tudi že sistematično delo in skrb za razmah in utrditev gledališke dejavnosti v narodnem jeziku, hkrati s tem pa tudi pripravljanje tal slovenskemu gledališču kot stalni narodno kulturni in poklicni umetniški ustanovi.

Obdobje Dramatičnega društva, ki se začinja s koncem leta 1866 in traja vse do leta 1892, ko dobe z na novo zgrajenim deželnim gledališčem v Ljubljani Slovenci prvo lastno gledališko stavbo in ž njo nove, mnogo ugodnejše možnosti za nadaljnji razvoj nacionalne gledališke kulture, je prav kot obdobje, ki je položilo temelje stalnemu slovenskemu gledališču, za raziskovavca slovenske gledališke zgodovine nadvse pomembno in bo tako tudi ostalo vse dotlej, dokler nam popolnejši pregled nad zgodovinskim gradivom in njegova kritična obdelava ne bosta omogočila njegove vsestranske in izčrpne osvetlitve.

Specifičnost tega pionirskega obdobja slovenskega gledališča, kot bi ga lahko poimenovali, je bila namreč v tem, da je bil boj za narodno gledališče, ki ga je v tem času vodilo slovensko meščansko izobraženstvo in še posebej njegovo mlajše, naprednejše krilo, neločljivo povezan s splošnim bojem za politično in kulturno uveljavitev Slovencev v drugi polovici 19. stoletja. Zahteva po stalnem slovenskem gledališču v Ljubljani in drugih večjih krajih je bila bistven sestavni del narodno političnega programa, gledališko delovanje pa pojmovano in vrednoteno predvsem kot neposredna služba narodno politični stvari. Te povezanosti — ali bolje: te odvisnosti gledališča od nacionalnega boja nikakor ne smemo pri obravnavi tega obdobja izgubiti spred oči: bila je ves ta čas in deloma tudi še pozneje poglavitno gibalno gledališkega razvoja na slovenskih tleh; bila pa je v določeni meri tudi njegova zavora, saj je s tem, ko je dajala narodno političnemu vidiku prednost pred gledališkim, potiskala spe-

cifična vprašanja o vsebinski in stilno izrazni usmerjenosti gledališkega dela bolj ali manj ob stran, se v imenu ogroženih narodnih koristi upirala odprtemu kritičnemu razpravljanju o njih in jih tako večidel prepuščala anonimni vsakodnevni skrbi gledaliških praktikov in ljubiteljev.

Prav tem posebnim okoliščinam, ki je v njih nastajalo prvo slovensko stalno gledališče, je tudi pripisati, če so neposredna, osebno zavzeta gledališka pričevanja iz tega časa razmeroma redka in če se tudi ta dotikajo v glavnem komaj repertoarnih vprašanj, v kompleksno problematiko gledališkega dela pa se skorajda ne spuščajo. Tako smo pri obravnavi tega gledališkega obdobja navezani največkrat le na dokaj skopo informativno gradivo, ki ga je objavljalo sočasno časopisje: sem sodijo poleg precej rednih poročil o občnih zborih Dramatičnega društva predvsem kratke notice o posameznih gledaliških predstavah, ki sicer le redkokdaj dosežejo nivo recenzij, nam pa skupaj z ohranjenimi gledališkimi letaki omogočajo vsaj zanesljivo rekonstrukcijo odigranega repertoarja.¹ Kar zadeva arhivske in rokopisne vire, ki so v razvidu iz tega časa, je mimo ne prepogostnih gledaliških marginalij, raztresenih po raznih korespondencah, navesti predvsem arhiv kranjskega deželnega zbora z nekaterimi zapiski in drugimi podatki, važnimi za zgodovino slovenskega gledališča, in pa seveda ostanek arhiva Dramatičnega društva, ki ga hrani Slovenski gledališki muzej v Ljubljani.² Žal je prav ta arhiv, ki bi bil za zgodovino našega obdobja še posebej pomemben, danes skoraj v celoti izgubljen. Njegova usoda bržčas ni naključna in meče zgovorno retrospektivno luč na položaj in razmere, v katerih je Dramatično društvo skoraj ves čas svojega obstoja delovalo, s tem pa tudi na razmere, v katerih se je snovalo in utemeljevalo prvo slovensko stalno gledališče. Kot vemo, se je to gledališče ustanovilo sicer po češkem zgledu, vendar je bilo po svojem nastanku bolj izraz narodno političnega voluntarizma kot pa izraz dejanske moči takratne slovenske družbe, saj se ni moglo ne prej in tudi ne kasneje opirati niti na približno tako čvrsto gospodarsko zaledje, kot ga je svojemu narodnemu gledališču lahko zagotavljalo češko meščanstvo. Kot samonikla ustanova brez rednih denarnih virov, brez lastne gledališke hiše in tudi brez zadostne tradicije in izkušenih gledaliških moči, odvisna predvsem od deželne podpore, ki ji jo je naklanjala ali pa kratila vsakokratna deželno-zborska večina, odvisna nadalje od požrtvovalnosti in dobre volje večidel neplačanih ali polplačanih igravcev in sodelavcev, je slovensko gledališče predstavljalo zamotan sklop odprtih gmotnih, personalnih, organizacijskih, vsebinskih in drugih vprašanj, ki so z vso težo trkala na vrata Dramatičnega društva in ki jih vseh nikoli ni uspelo do kraja rešiti. V takih razmerah ni nič čudnega, če Dramatično društvo, ki je delovalo le na prostovoljni podlagi in zatorej v ozračju neizogibne improvizacije, ni kazalo posebno razvitega smisla za to, da bi ohranjalo prihodnosti, česar dostikrat ni moglo rešiti niti za sedanost.

Čeprav je Anton Trstenjak, ko je ob otvoritvi novega deželnega gledališča v Ljubljani l. 1892 pisal zgodovino Dramatičnega društva,³ imel nedvomno v rokah veliko več arhivskih podatkov, kot pa nam jih je ohranjenih danes, smemo vendarle domnevati, da se glavnina arhiva Dramatičnega društva ni

¹ gl. Repertoar slovenskih gledališč 1867—1967, Ljubljana 1967, 15—50, 174—179.

² Vse listine do l. 1892 iz tega arhiva je bodisi v celoti bodisi v povzetku objavil M. Mahnič, Dokumenti SGM 3, 4, 1965, 86—92, 154—171.

³ A. Trstenjak, Slovensko gledališče, Ljubljana 1892, 57—165.

*Ivan Murnik (1839—1913),
politik in javni delavec*

vsa porazgubila šele v kasnejših letih zaradi malomarnega varstva, ampak da so po vsej verjetnosti marsikatere listine, ki bi sodile v ta arhiv, že sproti ostajale v zasebni lasti posameznih odbornikov in dejavnih članov Dramatičnega društva in so potem propadle ž njihovimi zapuščinami vred ali pa so se morda tu in tam le ohranile, a doslej še niso prišle v naš razvid.

Verjetnost te domneve mi potrjuje petero listin iz arhiva Dramatičnega društva, ki sem jih skupaj z nekaterimi pismi, zanimivimi za zgodovino tega gledališkega obdobja, našel v doslej neznani in znanstveno zato še neobdelani Murnikovi zapuščini. Preden pa se izčrpneje pomudim pri teh listinah in pismih, mi je najprej spregovoriti nekaj besed o njihovem prvotnem lastniku, čigar ime je danes že precej pozabljeno.

Janez oz. Ivan *Murnik* (1839, Otok pri Radovljici — 1913, Ljubljana) je kot politik in javni delavec igral precej vidno vlogo v družbenem življenju svojega časa. Po gimnazijskih študijah tri leta mlajši od vajecev se je le-tem kot študent prava pridružil na Dunaju, in to v letih 1858—1862, ko se je po padcu Bachovega absolutizma začelo med tamkajšnjo slovensko in slovansko visokošolsko mladino živahno nacionalno vrenje; zlasti se je, sodeč po ohranjeni korespondenci, spoprijateljil z Valentinom Zarnikom in Janezom Mencingerjem.

Službo odvetniškega pripravnika je nastopil pri tedanjem državnozbornem poslancu, svojem ožjem rojaku Lovru Tomanu v Radovljici, kar je močno do-
ločilo njegovo nadaljnjo politično pot. Ko se je namreč leta 1865 s Tomanovo
pisarno preselil v Ljubljano in je kmalu nato prevzel za Tomanom tajništvo
trgovske in obrtniške zbornice, ga je Bleiweis v letih 1867—1870 in 1871/72
pritegnil za svojega pomočnika in odgovornega urednika k *Novicam*; postal je
tudi tajnik političnega društva Slovenija, odbornik in starosta ljubljanskega
Sokola in bil leta 1870 izvoljen v deželni in državni zbor; leta 1871 se ni dal
več voliti v državni zbor, pač pa je bil s pomočjo staroslovenskega vodstva
izbran za deželnega odbornika, čeprav se je za ta položaj takrat potegoval
Zarnik;⁴ obe funkciji, poslansko in odborniško, je Murnik najprej kot kandidat
enotne narodne, po končanem razcepu pa kot kandidat narodno napredne liste
obdržal vse do leta 1901, ko se je zaradi bolezni umaknil iz javnega življenja,
vendar moramo od tega odšteti volivno obdobje 1877—1883, ko je bil izvoljen
za poslanca njegov nemški protikandidat in ko je tudi sicer v kranjskem de-
želnem zboru zavladala nemška večina.⁵

Čeprav je Murnik začel svojo politično pot pod varuštvom staroslovenskega
vodstva, s čemer si je nakopal znani Stritarjev sonet o zetu,⁶ bi bilo vendarle
že za to dobo napak, če bi ga kratko malo identificirali s staroslovenci. Pa ne
samo zaradi tega, ker je kasneje očitno prešel k narodno radikalnemu krilu,
ampak tudi zaradi nekaterih dovolj izrecnih stališč, ki jih je bil že v tej dobi
zavzel do posameznih perečih narodnih vprašanj in ki so bila radikalnejša ter
zato bližja mladoslovenskim. O Murniku lahko vsekakor rečemo, da ni bil kaka
razborita ideološka glava, marveč predvsem zelo delaven in vztrajen praktični,
organizacijski delavec. Odtod tudi njegovo konkretno politično vedenje, ki je
bilo razmeroma radikalno in dosledno v narodno političnem pogledu, pomir-
ljivo, v bistvu sredinsko in manj dosledno pa v vseh vprašanjih, ki so zadevala
notranjo, nazorsko politično diferenciacijo slovenskega tabora, saj mu ta kot
privržencu navznoter strpnejše, navzven pa odločnejše narodne enotnosti ni-
kakor ni mogla biti posebno po duši. Zato si je tudi proti koncu stoletja, ko
je ta diferenciacija postala nepreklicno politično dejstvo, volil izmed vseh
možnih tisto zlo, ki je bilo njegovemu narodnemu čustvovanju najbližje, to je
Hribar-Tavčarjevo narodno radikalno smer.⁷

Ta kratek ekskurz o Murniku politiku nam je bil potreben, da bomo lažje
razumeli položaj in vlogo, ki sta pripadla Murniku v Dramatičnem društvu,
kajti tudi tu je Murnikovo ime že prav kmalu stopilo v ospredje. Med dva-
najstimi člani tako imenovanega »osnovalnega« odbora, ki se je sestel 15. 11.
1866 v Ljubljani in sklenil ustanoviti Dramatično društvo, ga sicer še ne naj-
demo, pač pa naletimo nanj že na prvem rednem občnem zboru društva dne
15. 3. 1868, ki je temu odboru začasno podaljšal mandat, dokler ne zadobijo
veljave spremenjena društvena pravila, izpraznjeni mesti za suplentom Josipom
Staretom, ki je jeseni 1867 odšel na šolo v Osijek, in za poslancem Luko Svet-
cem, ki je 5. 2. 1868 zaradi tihe opozicije v društvu odložil predsedstvo,⁸ pa je

⁴ gl. I. Prijatelj, Slovenska kulturnopolitična in slovstvena zgodovina III, 1958, 342.

⁵ gl. J. Pfeifer, Die Landtagsabgeordneten des Herzogthums Krain 1861 bis 1901, Laibach 1902.

⁶ Murnik se je 1. 1870 oženil z Marijo, hčerjo tedanjega deželnega poslanca in Bleiweisovega sodelavca Ivana Horaka.

⁷ Drugačne, bolj zasebne motive pripisuje tej Murnikovi izbiri F. Suklje v pismu J. Kersniku z dne 10. 3. 1889; cit. I. Prijatelj, Kersnik 2—3, 1914, 356.

⁸ O tem gl. Levstik — Stritarju 28. 2. 1868, obj. A. Pirjevec, Levstikova pisma, 1931, 275—278.

zapolnil z izvolitvijo Ivana Murnika in Bleiweisovega sinu dr. Karla v ta začasni odbor.⁹ Izbira novih dveh članov je bila nedvomno, kot je ugotovil Ivan Prijatelj, koncesija prvakom, da bi ostali društvu naklonjeni. Teže pa je pristati na Prijateljev sklep, da se s tem Levstikov načrt, po katerem naj bi bilo Dramatično društvo postalo izrazito in čisto ‚mladoslovenska‘ ustanova, ni uresničil.¹⁰ Za kateri Levstikov načrt naj bi pravzaprav pri tem šlo? Prijatelj ima očitno v mislih Levstikovo zagotovilo Stritarju v že omenjenem pismu z dne 28. 2. 1868, ki se glasi: »Zdaj [po odstopu Svetčevem] nej v odboru nobenega ‚Staroslovenca‘, niti prihodnjic ne bode nobeden izvoljen.«¹¹ To zagotovilo pa seveda še ne pomeni načrta in tudi vzdevek ‚Staroslovenec‘ je tu po vsej priliki jemati v zelo ozkem smislu kot sinonim za ‚prvaka‘; med prvake pa Levstik tedaj še ni mogel šteti niti Murnika niti mladega Bleiweisa, kakor tudi ni štel mednje, če naj je svoje zagotovilo Stritarju mislil resno, z izjemo Svetca nikogar od ustanovnega odbora, niti najbolj konservativnega njegovega člana dr. Josipa Poklukarja ne. Reči smemo potemtakem, da je Levstik, ko je 28. 2. 1868 vabil Stritarja v društvo, dobro vedel, kaj mu z navedenimi besedami obljublja, in da mu je kot poznavavec položaja ž njimi obljubljal le tisto, kar se je lahko in kar se dejansko tudi je uresničilo.

Da Murnik ni bil v Dramatičnem društvu zgolj podaljšana roka prvakov, je kmalu pokazal tudi spor, ki je nastal med Dramatičnim društvom in deželnim odborom zaradi slovenskih predstav v deželnem gledališču. Deželni odbor, ki so v njem predstavljali takratno slovensko deželnozborsko večino prvaki Lovro Toman, Janez Bleiweis in E. H. Costa,¹² je po dogovoru z nemškimi najemnikom gledališča A. Zöllnerjem dovolil Dramatičnemu društvu eno slovensko predstavo mesečno, s tem da društvo prepusti polovico čistega dohodka od predstave nemškemu najemniku. Odbor Dramatičnega društva, nezadovoljen s tako odločitvijo, je sklenil zadevo prenesti pred izredni občni zbor društva in je v ta namen za svojega poročevalca določil Murnika. Ta je na izrednem občnem zboru 21. 6. 1868 ocenil ponudbo deželnega odbora za nesprejemljivo; ugovarjal mu je edinole Poklukar, medtem ko ga je Levstik odločno podprl.¹³

Na istem občnem zboru je bil Murnik znova izvoljen za odbornika, in ko se je odbor pod Levstikovim predsedstvom na prvi seji 16. 7. 1868 konstituiral, je bil izbran celo za podpredsednika, potem ko se je sprva izvoljeni Peter Grasselli menda zaradi tiskovno pravnega postopka, ki je tekel proti njemu,¹⁴ tej funkciji odpovedal. Še pred koncem 1868. leta se je Levstik, ki je po prizadevanju prvakov izgubil delo in kruh pri slovarju, s tajnikom Jurijem Kozino vred odtegnil društvnemu delu in tako se je Murnik znašel hočeš nočeš na čelu društva.¹⁵ Na pomoč mu je priskočil bivši tajnik Josip Nolli, ki je zdaj

⁹ gl. A. Trstenjak, l. c., 57, 60.

¹⁰ I. Prijatelj, Slovenska kulturnopolitična in slovstvena zgodovina IV, 1961, 323.

¹¹ I. Prijatelj, l. c., 322.

¹² gl. J. Pfeifer, l. c., 68–69.

¹³ Slov. narod 9. 7. 1868; A. Trstenjak, l. c., 61–63.

¹⁴ Tako A. Slodnjak, Dokumenti SGM, 10, 1967, 26. — Grassellijev umik si je mogoče tolmačiti tudi drugače. Vrsta znamenj namreč kaže, da je prišlo prav v zvezi z delom Dramatičnega društva do določene napetosti in nesoglasja med Levstikom in Nollijem. Da so se Levstikova in Nollijeva stališča o organizaciji in smeri delovanja Dramatičnega društva razhajala, nam potrjuje tudi zapisnik občnega zbora Dramatičnega društva dne 11. 7. 1869 (obj. dm, Dokumenti SGM, 19, 1972, 46–48). Domnevati smemo, da je Grasselli kot bližnji Nollijev prijatelj stal v tem sporu na Nollijevi strani in da prav zaradi tega ni maral sprejeti podpredsedniške funkcije v novem odboru.

¹⁵ A. Trstenjak, l. c., 60, zmotno navaja v tej zvezi kot podpredsednika Petra Grassellija.

znova prevzel tajniške posle, in njemu naj bi menda šla predvsem zasluga, da se je društvo do konca poslovne dobe izmotalo iz nastalih težav.¹⁶ Na drugem rednem občnem zboru 11. 7. 1869 je bil za predsednika Dramatičnega društva izvoljen Peter Grasselli, Murnik pa je bil že spet izvoljen v odbor in izbran za podpredsednika.¹⁷

Naslednjega leta se je Murnik, ki je tokrat prvič kandidiral za poslanca v kranjski deželni zbor, izvolitvi v odbor Dramatičnega društva »začasno« odpovedal,¹⁸ kakor se je kmalu nato bržčas zaradi državnozbornskega poslanstva za nekaj časa odpovedal tudi odgovornemu uredništvu *Novic*. Pri tej odločitvi je, kar zadeva Dramatično društvo, ostalo štiri leta, vse dokler ni bil Murnik na občnem zboru Dramatičnega društva dne 12. 9. 1874 izvoljen za predsednika. Do te izvolitve pa je prišlo v okoliščinah, ki niso brez pomena in ki se jih velja vsaj bežno dotakniti. Pred volitvijo novega odbora je namreč dotedanji večletni odbornik Valentin Zarnik v svojem in odsotnega odbornika Josipa Vošnjaka imenu izjavil, da »bi na noben način ne sprejela nove [iz]volitve v odbor«;¹⁹ podobno izjavo je dal dotedanji predsednik društva Peter Grasselli; Josip Stritar se je bil pismeno odpovedal odborništvu že februarja istega leta;^{19a} o odborniku Levstiku ne vemo, da bi bil podal tako izjavo, vendar ga v novem in tudi v poznejših odborih Dramatičnega društva ne najdemo več. Ta četverni (ali morda celo peterni) odstop je bil očitno izzvan in sodi pod poglavje tako imenovanega kulturnega boja med staro- in mladoslovenci, ki se je bil sprožil že nekako tri leta prej in je prav to leto dosegel svoj vrhunec.²⁰ Neposredni povod zanj je nedvomno dal nepodpisani noviški pamflet *Nekoliko o našem »dramatičnem društvu«*,²¹ naperjen zoper mladoslovenske društvene odbornike, posebej še zoper Levstika, Stritarja, Zarnika, Jurčiča in Vošnjaka. Neznani pisec, ki je razmeroma dobro poučen o delovanju društva, očita mladoslovcem, da so si, potem ko jim je enak poskus spodletel pri Slovenski matici, Dramatično društvo s skrivno volivno agitacijo prilastili, ne zato, da bi delali v njem, ker z izjemo »treh ali štirih marljivih odbornikov« za kaj takega nimajo ne volje ne časa in večidel tudi ne sposobnosti, marveč zato, da bi v njem samovoljno gospodarili. Očita jim, da so s svojo ošabno in pristransko presojo odbili od društva »najbolj delavne moči«, med njimi plodovitega Jakoba Alešovca, sami pa niso »spisali še nobenega prizora«. »Ko je deželni zbor Kranjski,« pripominja ironično pisec, »razpisal nagrade za slovenske gledališke igre, misliti se je smelo: no! zdaj bodo *Stritarji* et tutti quanti nekdanji ‚Zoričani‘ vsuli cele kupe svojih del na dramatično polje, ne zato, da bi vgrabili nekoliko desetakov, ampak zato, da bi kot ‚velikani‘ dramatičnega Parnasa rešili čast slovenske Muze in drugim ‚bornim‘ slovenskim pisateljem *kazali, kako se pišejo gledališke igre; al zmotili smo se! Nobeden* teh vitezov se ni upal prikazati v dramatičnem turniru. Se ve, da je lahko pisariti zabavljive ‚sonette‘ [kar leti na Stritarja] in dokazovati, da je bil *Prešeren* neumen,

¹⁶ gl. *Novice* 5. 2. 1874, 36; A. Trstenjak, l. c., 60.

¹⁷ gl. arhiv SGM, mapa 70, št. 9; povzetek: M. Mahnič, *Dokumenti SGM* 4, 1965, 154–155.

¹⁸ *Novice* 1. 6 1870, 180.

¹⁹ cit. po *Slov. narodu* 16. 9. 1874.

^{19a} gl. Stritarjevo pismo J. Cimpermanu z dne 28. 2. 1874; objava: J. Stritar, *Zbrano delo* X, 1957, ur. F. Koblar, 57.

²⁰ prim. I. Prijatelj, *Slov. kulturnopolitična in slovstvena zgodovina* III, 1958, 342–361.

²¹ *Novice* 5. 2. 1874, 36–37.

ker se ni pisal *Preširen* [kar gre na Levstikov rovaš]!« Ob Levstika pa se spotakne še posebej, češ, da ve o njem kot prvem predsedniku »zgodovina dramatičnega društva le toliko povedati, da ga ni bilo skor v nobeno odborovo sejo in da le neprecenljivi marljivosti gosp. *J. Nollija* gré zasluga, da komaj rojeno mlado društvo ni zopet zaspalo.« Tudi zaradi slabšega obiska slovenskih predstav v zadnjem letu kriví anonimni člankar mladoslovensko večino v društvenem odboru in napoveduje skorajšnji konec društvu, če se »večina sedanjih odbornikov, kakor so dr. *Zarnik*, *Jurčič*, *Levstik*, dr. *Vošnjak* i. dr., ne odpovedó svojemu društvu pogubnemu poslovanju...«

Odstop mladoslovenskih odbornikov je bil seveda predvsem demonstracija; svojega vodilnega vpliva na društvo se mladoslovensci ž njim niso odrekli: Jurčič se tega odstopa sploh ni udeležil in se je pustil izvoliti tudi v novi odbor;²² Zarnika in Vošnjaka sta v novem odboru zamenjala mlajša Fran Levec in Janko Kersnik, medtem ko naj bi izvolitev za obe strani sprejemljivega Murnika na predsedniško mesto prispevala k pomiritvi duhov in k utrditvi društva kot vsenarodne ustanove.

Murnik je kot predsednik vodil Dramatično društvo štiri poslovne dobe zapored (od septembra 1874 do julija 1878), pri čemer mu je bil kot tajnik prvo leto v pomoč Josip Nolli, zadnja tri leta pa Janko Kersnik, vendar je iz sočasnih poročil o občnih zborih in časopisnih komentarjev k njim moč sklepati, da sta tako društvo kot njegov predsednik uživala nedeljeno podporo le na liberalni strani, medtem ko je bila konservativna stran do društvenega dela močno zadržana, do njegove premalo ‚slovenske‘ in preveč ‚nemške‘ in ‚francoske‘ repertoarne politike pa ostro kritična.²³ Morda je prav ta kritika nagnila Murnika, da je že leta 1877 želel odložiti predsedništvo in ga je potem naslednjega leta tudi zares odložil.²⁴

V poslovnem letu 1878/79 je bil odbor Dramatičnega društva, katerega član je bil tudi Murnik, prisiljen odpustiti poklicne moške igravce in se odpovedati slovenskim predstavam v deželnem gledališču, ker mu je nemška večina v deželnem zboru odrekla vsakršno podporo v ta namen, močno pa se je skrčilo tudi število zasebnih društvenih podpornikov.²⁵ Da je bilo to leto najtežje in najbolj kritično v vsem obstoju Dramatičnega društva, je moč razbrati tudi iz vabila na občni zbor leta 1879, objavljenega v Slovenskem narodu, ki je v njem izrečno rečeno, da je »od tega občnega zbora odvisno, ali se društvo zopet oživi ali pa popolnem zaspí«. Vendar je že v istem vabilu nakazana tudi začasna pot, ki naj društvu pomore z mrtve točke: »Društven nalog bode odslé morda za nekaj let v prvej vrsti slovstveno ali literarno delo...«²⁶ S tem je kajpa mišljena v prvi vrsti skrb za bogatejši in kvalitetnejši izvorni in poslovenjeni dramski repertoar. V skladu s tako preusmeritvijo društva je bil za predsednika izvoljen resda Josip Jurčič, dejansko vodstvo društva pa je zaradi Jurčičeve bolezni padlo že spet na Murnika kot podpredsednika. Na naslednjem občnem zboru oktobra 1880 je bil Murnik tudi formalno izvoljen za predsed-

²² S tem v zvezi se vsiljuje domneva, da bi utegnil biti prav citirani noviški napad tista zunanja spodbuda, ki je Jurčiča nagnila, da se je znova poprijel svojih starih dramskih načrtov iz dunajskih let in začel pripravljati »Tugomera«; tudi Levstikova intenzivna udeležba pri zadnji verziji tega dela bi bila z upoštevanjem te okoliščine bolj zadovoljivo pojasnjena.

²³ prim. Slov. narod 26. 5. 1877; Novice 23. 5. 1877, 169.

²⁴ Novice 23. 5. 1877, 169; Slov. narod 31. 7. 1878.

²⁵ gl. tajnikovo in blagajnikovo poročilo v Slov. narodu 30. 10. 1879.

²⁶ Slov. narod 26. 10. 1879.

nika in je to dolžnost na čelu odbora, sestavljenega iz skorajda samih veljavnih liberalcev, kot npr. Ivana Hribarja, Ivana Tavčarja, Petra Grassellija, Valentina Zarnika, Frana Levca in drugih, opravljal vse do konca tako imenovane nemške vladavine v kranjskem deželnem zboru, torej v dobi, ki je bila slovenskemu gledališču vse prej kot prijazna in ki si po nji slovensko gledališče še vrsto let ni moglo prav opomoči. Predsedništvo Dramatičnega društva je odložil na občnem zboru novembra 1884, ostal pa je še vsa nadaljnja leta društveni odbornik.

V Murnikovi zapuščini, ki jo hranita njegovi pranečakinji, sem našel tele listine in pisma, ki so bodisi v neposredni ali v posredni zvezi z zgodovino Dramatičnega društva in s slovensko gledališko dejavnostjo v sedemdesetih in osemdesetih letih 19. stoletja:

1. Zapisnik odborove seje dne 6. 11. 1880 (gl. objavo pod I).
  2. Pismo odbora ljubljanskega telovadnega društva Sokol odboru Dramatičnega društva v Ljubljani z dne 14. 12. 1880 v zvezi s pripravami na skupno predstavo Sokola, čitalnice in Dramatičnega društva.
  3. Zapisnik odborove seje dne 11. 5. 1882 (gl. objavo pod II).
  4. Pismo Frana Erjavca odboru Dramatičnega društva v Ljubljani, Gorica, 16. 10. 1882 (gl. objavo pod III).
  5. Janka Kersnika oceno *Črnogorke*, napisano Dramatičnemu društvu, Brdo, november 1882 (gl. objavo pod IV).
  6. Tri pisma Josipa Cimpermana Ivanu Murniku:
    - a) Ljubljana, 22. 9. 1875: prošnja za izplačilo honorarja za prevod Wolffove *Preciose*; prošnja za novo delo; prošnja za brezplačno vstopnico k slovenskim gledališkim predstavam in za 6 izvodov *Donne Diane* Moreta y Cabaña;
    - b) brez datuma: pošiljatev izvršenega prevoda; Levstikov delež pri njem; priporoča V. Eržena in tudi sebe za kak nov prevod.
    - c) 29. 12. 1880: prošnja za 2 izvoda *Donne Diane* in Putlitzove veseloigre *Ogenj nij igrača*.
  7. Dve pismi Davorina Hostnika Ivanu Murniku, Dunaj, 7. 2. in 10. 2. 1878 (gl. objavi pod V).
  8. Dve pismi Josipa Nollija Ivanu Murniku:
    - a) Milano, 31. 8. 1889: prošnja za nasvet in pomoč pri morebitnem kompetiranju na izpraznjeno tajniško mesto pri Mestni hranilnici ljubljanski.
    - b) Milano, 14. 1. 1890 (gl. objavo pod VI).
  9. Dve pismi Antona Trstenjaka Mariji Murnikovi:
    - a) Maribor, 31. 5. 1889: poročilo, kako se uvaja v poslovanje mariborske hranilnice.
    - b) Ljubljana, 27. 8. 1889: sporočilo, da je bil izvoljen za kontrolorja Mestne hranilnice ljubljanske, z izrazi zahvale.
- Izmed naštetih dokumentov objavljam v celoti tiste, ki so pomembnejši in ki jim tu nisem dodal povzetka.

I. SEJNI ZAPISNIK IZ LETA 1880

Odborova seja dne 6. 11. 1880 je bila prva po 13. rednem občnem zboru Dramatičnega društva dne 24. 10. 1880, zato je bila njena naloga predvsem, konstituirati odbor in oba odseka. Po društvenih pravilih iz l. 1872 je štel odbor dvanajst članov; predsednika in blagajnika je volil občni zbor neposredno, odbor pa je moral na prvi seji izbrati iz svoje srede podpredsednika in tajnika ter porazdeliti odbornike na dva odseka: znanstvenega (danes bi rekli: dramaturškega) in igralnega (tj. uprizoritvenega).

Zapisnik odborove seje dne 6. 11. 1880, datiran 7. 11. 1880; pisan s Hribarjevo roko na 3 straneh pisarniške pole; zadnja stran prazna:

Zapisnik

o seji slovenskega dramatičnega društva v Ljubljani, dne 6. novembra 1880 ob 6. uri zvečer

Vrsta razgovorov:

1. *Konstituiranje odbora, volitev predsednikovega namestnika in tajnika*
2. *Razdelitev odbornikov v odseke.*
3. *Pogovori o prihodnji predstavi.*
4. *Posamezni nasveti.*

— . —

Navzoči: *predsednik Murnik in odborniki: Wiesthaler, Pleteršnik, Grasselli, dr. Staré, dr. Zarnik, Drenik in Hribar.*

1. *Za predsednikovega namestnika predlaga gosp. Pleteršnik odbornika g. Grasselli-ja in podpirata ta predlog prav toplo gg. Wiesthaler in Murnik. G. Grasselli izreka odločno, da tega častnega mesta sprejeti ne more. Na to predlaga g. Murnik za predsednikovega namestnika odbornika Hribarja, kateri predlog se enoglasno sprejme.*

Za tajnika voljen je bil enoglasno g. dr. Tavčar.

V odseka bili so voljeni:

a) *v znanstveni: gg. Wiesthaler, Pleteršnik, dr. Tavčar, Grasselli, dr. Zarnik, Levec, dr. Staré.*

b) *v igralni: gg. dr. Staré, Grasselli, Valenta, Drenik in Jeločnik.*

2. *G. dr. Staré poroča o pripravah za doberdelno predstavo, ki ima biti dne 15. novembra ter naznani, da je g. Jeločnik, ki se je bil prej obvezal sodelovati, svojo ulogo nazaj poslal. Dalje vpraša tudi, če bi se imela najeti glediščna ali pa naprositi vojaška godba. Po daljšem razgovoru, katerega so se udeležili vsi navzoči odborniki, sklene se, naj se najame glediščna godba a g. dr. Staretu prepusti se, da skrbi za daljši arrangement.*

3. a) *Predsednik poroča, da je prejel s posredovanjem odbornika g. Pleteršnika iz Karlovca sporočilo, koliko bi veljal prostor za Mandeljčev spomenik in vpraša, ali se ima izdelovanje spomenika naročiti takoj ali ne. Ker so vsi odborniki zato, da se spomenik naroči takoj, sklene se po predlogu g. Grassel-*

Zapisnik

o seji slovenskega dramatičnega društva v Ljubljani, dne
6. novembra 1880 ob 6. uri zvečer.

Vasta razgovor:

1. Konačni usnanje odbora, volitev predsedniškega na-
mestnika in tajnika.
2. Razdelitev odborov v odseke.
3. Pogovori o prihodnji predstavi.
4. Posamični narocji.

Nazivši: predsednik Murnik in odborniki: Wiesthaler,
Peterčičnik, Quarcellti, dr. Štari, dr. Larmik,
Drenik in Hribar.

1. Na predsedniškega namestnika predlaga gosp.
Peterčičnik odborov g. Quarcellti -ji in podpisala
da predla prav tako gosp. Wiesthaler in Murnik. G.
Quarcellti izjeda odločno, da ne bo lastnega mesta
zaprjeli ne more. Na to predlaga g. Murnik za
predsedniškega namestnika odborov Hribarja,
kateri predlag se enoglasno sprejme.

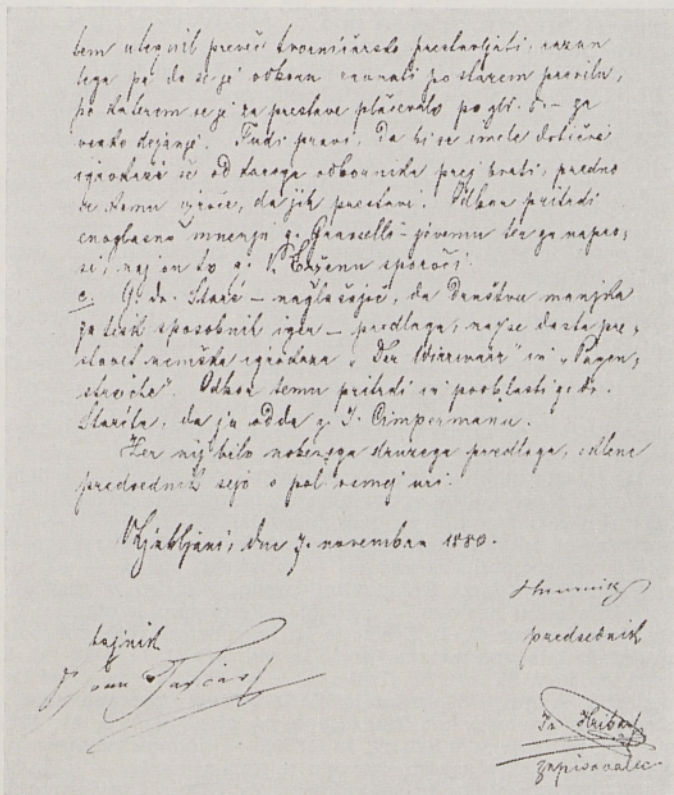
Da tajnik voljen je bil enoglasno o g. dr. Pavcar.
1 odseka bilo 20 voljen:

a. v znanstveni: gg. Wiesthaler, Peterčičnik,
dr. Pavcar, Quarcellti, dr. Larmik, Lavec, dr. Štari.

b. v upravnih: gg. dr. Štari, Quarcellti, Vatonka,
Drenik in Peterčičnik.

li-ja povabiti kamenoseka Vodnika in Tomanovo vdovo, da predložita odboru načrte za spomenik v vrednosti največ gld. 120.—

b) G. Grasselli sporoča, da je izročil g. Vikt. Erženu nekaj italijanskih iger, da jih prebere in mu — ako najde kako dobro ter za naše razmere pripravno — sporoči, če jo hoče predstaviti; igro »pervendetta« pa da mu je izročil, da jo takoj prestavi. Pred nekaj dnevi poslal mu je g. V. Eržen prestavo igre »Paolo e Virginia« ob enem pa se pismeno ponudil, da prestavi — ako mu odbor dramatičnega društva dovoli pavšalno nagrado gld. 100.— še 8 drugih iger, obsežajočih skupno 16 dejanj. G. Grasselli pravi, da bi ne kazalo dovoliti mu zahtevano nagrado, ker bi potem utegnil preveč tvorničarsko prestavljati, razun tega pa da se je odboru ravnati po starem pravilu, po katerem se je za prestave plačvalo po gld. 5.— za vsako dejanje. Tudi pravi, da bi se imele[i] dotični igrokazi še od kacega odbornika prej brati, predno se komu izroče, da jih prestavi. Odbor pritrdi enoglasno mnenju g. Grasselli-jevemu ter ga naprosi, naj on to g. V. Erženu sporoči.

tem ulegel pri prvi tvorničarski predložitvi, ker se
lega pa da se ji odobro ravnati po starem pravilu,
po katerem se je za prestave plačvalo po gld. 5.— za
vsako dejanje. Tudi pravi, da bi se imele dotični
igrokazi še od kacega odbornika prej brati, predno
se komu izroče, da jih prestavi. Odbor pritrdi
enoglasno mnenju g. Grasselli-jevemu ter ga naprosi,
naj on to g. V. Erženu sporoči.

c) G. de. Stari — naglašuje, da Dr. Murnik
je bil spodoben igla — predlaga, naj se določijo,
kako se imenika izročata. Dr. Murnik in Pagon,
obideta. Odbor temu pritrdi in pooblasti g. de.
Starila, da ja odda g. J. Cimprmanu.

Ter najhito robenega dneva predlaga, obane
predsednik seje o polnem mni.

Ljubljani, dne 6. novembra 1880.

zapisnik
Janez Murnik
predsednik

dr. Hribarja
zapisnikarja

Zadnja stran zapisnika odboro ve seje Dramatičnega društva dne 6. novembra 1880 s podpisi predsednika Janeza Murnika, tajnika dr. Ivana Tavčarja in zapisnikarja Ivana Hribarja

c) G. dr. Staré — naglašajoč, da društvu manjka za tisk sposobnih iger — predlaga, naj se dasta prestavit nemška igrokaza »Der Wirrwarr« in »Pagenstreiche«. Odbor temu pritrdi in pooblasti g. dr. Staréta, da ju odda g. I. Cimpermanu.

Ker nij bilo nobenega družega predloga, sklene predsednik sejo o pol osmej uri.

V Ljubljani, dne 7. novembra 1880.

tajnik
Dr. Ivan Tavčar

J. Murnik
predsednik
Iv. Hribar
zapisovalec

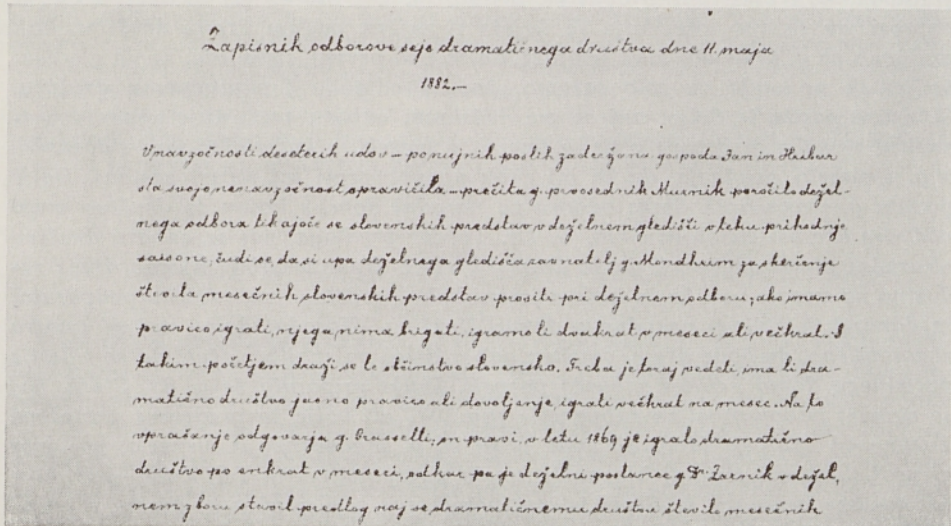
Opombe: Vrsta razgovorov: dnevni red. — Wiesthaler: Fran (1849—1927), profesor in literarni zgodovinar, odbornik DD²⁷ že 1875. — Pleteršnik: Maks (1840—1923; SBL II, 381—4), profesor, literarni zgodovinar in leksikograf, odbornik DD že od 1872. — Grasselli: Peter (1841—1933; SBL I, 244—5; SDL I, 112), politik, ustanovni član in prvi podpredsednik DD 1866—68, odbornik 1868/69, predsednik 1869—74, odbornik od 1878. Prva leta tudi igravec, kasneje občasno režiser. — dr. Staré: Josip (1847—1922; SDL II, 137—8; SBL III, 449), uradnik finančne prokurature in gledališki delavec, odbornik DD od 1874. — dr. Zarnik: Valentin (1837—1888), politik in pisatelj, odbornik DD 1871—74 in od 1879. — Drenik: Fran (1839—1927), zavarovalni zastopnik, igravec 1867—73, odbornik DD 1869—73, 1875—79, tajnik 1879. — Hribar: Ivan (1851 do 1941; SBL I, 353—4), politik, odbornik DD od 1877. — dr. Tavčar: Ivan (1851—1923; SDL II, 167—8), pisatelj in politik, odbornik DD že 1876/77. — Levec: Fran (1846—1916; SBL I, 640—5), profesor, literarni zgodovinar in urednik, odbornik DD 1874/75 in od 1878. — Valenta: Vojteh (1842—1891; SDL II, 186—7), magistratni uradnik in glasbeni delavec, ustanovni član in odbornik DD 1866—71 in od 1874. Tudi pevec in igravec. — Jeločnik: Anton (1848—?; SDL II, 231), knjigovodja in gledališki delavec, odbornik DD 1871/72 in 1877—80, igravec in režiser 1869—86. Imenik družabnikov DD za 1880/81, tiskan 1881, ne navaja med odborniki (str. 12—3) Antona Jeločnika, marveč dr. Karla Bleiweisa, kar si lahko razlagamo tako, da je Jeločnik prenehal delati v odboru in da je bil namesto njega med letom kooptiran v odbor K. Bleiweis. V prilogi tej domnevi govori tudi okoliščina, da Jeločnika v naslednjih letih ni bilo več v odboru. — o pripravi za dobrodelno predstavo: DD je 21. 11. 1880 uprizorilo v dež. gledališču R. Benedixa veseloigro *Banditje* v korist revnim šolskim otrokom (N 17. 11. 1880; SN 21. 11. 1880). — Mandeljčev spomenik: Valentin Mandelc (1837—1872), prvi slov. prevajavec Goethejevega *Fausta*, si je s številnimi prevodi odrskih del, zlasti francoskih, izhajajočih v ST od 1868 do 1880, pridobil velikih zaslug za množitev slov. gledališkega repertoarja. DD je že na odborovi seji 28. 2. 1873 sklenilo zbirati prispevke za njegov nagrobnik (gl. M. Mahnič, Dokumenti SGM 4, 159). 13. 11. 1881 je bil ta nagrobnik odkrit na dubovškem pokopališču v Karlovcu. Skupni stroški za izdelavo in postavitev spomenika so narastli na 297 gdl 11 kr, ki jih je pokrilo DD (gl. tajnikovo poročilo na obč. zboru DD 28. 12. 1881). — Vikt. Erženu: (1857—1881), prevajavcu odrskih del za DD. Znanih je 8 Erženovih prevodov, od katerih jih je bilo 5 uprizorjenih, skoraj vsi — z izjemo enega — pa so bili natisnjeni v ST. — »pervendetta«: Med Erženovimi prevodi, ki so v razvidu, ni nobene igre, ki bi ustrezala temu naslovu. — »Paolo e Virginia«: šaloigra v 1 dejanju, ki jo je napisal italijanski avtor G. P. Cesenate in je v Erženovem prevodu dobila naslov *Zapirajte vrata!*, je bila uprizorjena (prvič in zadnjič) 21. 11. 1881 (gl. Repertoar, št. 237, str. 36), izšla pa je v ST, zv. 51 (1881). — »Der Wirrwarr«: oder der Mutwillige, burka v 5 dejanjih Augusta Kotzebueja (1761—1819), napisana 1803. Uprizorjena v Cimpermanovem prevodu kot *Zmešnjava na zmešnjavo* 6. 11. 1881 (gl. Repertoar, št. 236, str. 36), natisnjena v ST, zv. 49 (1880). — »Pagenstreiche«: burka istega avtorja, napisana 1804. O slovenskem prevodu te igre ni sledu. — g. I. Cimpermanu: prav: Josipu (1847—1893), pesniku in prevajavcu. Za DD je Cimpermann prevedel 9 uprizorjenih dramskih del, od katerih 8 natisnjenih v ST, in 11 libretov (gl. Repertoar, str. 614).

²⁷ V opombah uporabljam mimo ustaljenih še tele kratice: DD = Dramatično društvo v Ljubljani; SDL = V. Smolej, Slovenski dramski leksikon I, Lj. 1961, II, Lj. 1962; Repertoar = Repertoar slovenskih gledališč 1867—1967, Lj. 1967.

II. SEJNI ZAPISNIK IZ LETA 1882

Seja dne 11. 5. 1882 je zadnja izmed treh odborovih sej, izkazanih za poslovno dobo med 14. in 15. rednim občnim zborom Dramatičnega društva, to je med 28. 12. 1881 in 22. 1. 1883. Toda, medtem ko sta se o prvih dveh sejah z dne 5. 1. in 10. 1. 1882 ohranila v arhivu Dramatičnega društva hkrati z vabiloma na sejo tudi s svinčnikom skicirana sejna zapisnika na hrbtni strani vabil, je bila seja z dne 11. 5. 1882 doslej izpričana le po ohranjenem vabilu na sejo, razposlanem istega dne. Seji, ki je bila sklicana za šesto uro popoldne, je predsednik Murnik določil na vabilu tale dnevni red: 1. dopis deželnega odbora zaradi predstav v deželnem gledališču, 2. dopis odbora za Narodni dom, 3. poročilo tajnikovo, 4. poročilo blagajnikovo, 5. poročila in nasveti posameznih odbornikov.²⁸

Zapisnik odborove seje dne 11. 5. 1882, datiran 20. 10. 1882; pisan s Trtnikovo roko na prvih dveh straneh pisarniške pole; na 1. str. zgoraj v sredini tiskana glava: »DRAMATIČNO DRUŠTVO« V LJUBLJANI; zadnji list prazen:

Začetek zapisnika odborove seje Dramatičnega društva dne 11. maja 1882; zapisnik je napisal društveni tajnik Ivan Trtnik

Zapisnik odborove seje dramatičnega društva dne 11. maja 1882.—

V navzočnosti deseterih udov — po nujnih poslih zadržana gospoda Jan in Hribar sta svojo nenavzočnost opravičila — prečita g. prvosednik Murnik poročilo deželnega odbora tikajoče se slovenskih predstav v deželnem gledališču

²⁸ gl. SGM. mapa 70, št. 30—32; povzetek: M. Mahnič, Dokumenti SGM 4, 1965, 164.

v teku prihodnje sezone; čudi se, da si upa deželnega gledišča ravnatelj g. Mondheim za skerčenje števila mesečnih slovenskih predstav prositi pri deželnem odboru; ako imamo pravico igrati, njega nima brigati, igramo li dvakrat v meseci ali večkrat. S takim početjem draži se le občinstvo slovensko. Treba je torej vedeti, ima li dramatično društvo jasno pravico ali dovoljenje, igrati večkrat na mesec. Na to vprašanje odgovarja g. Grasselli; on pravi, v letu 1869 je igralo dramatično društvo po enkrat v meseci, odkar pa je deželni poslanec g. Dr. Zarnik v deželnem zboru stavil predlog, naj se dramatičnemu društvu število mesečnih predstav poviša, dovolil je deželni odbor v letu 70—71 trikratno igranje na mesec, v letu 71—72 pa vže štirikratno. Toda pravega naročila, koliko krat se sme v meseci igrati, tacega naročila, na kojega bi se sedaj sklicevati mogli, ni nikjer. Zaradi tega predlaga g. Grasselli, naj se deželnemu odboru na omenjeni dopis šte. 2645 odgovori, da je odbor dramatičnega društva z njegovim poročilom za prihodnje leto zadovoljen, in to zaradi tega, ker še odbor dramatičnega društva do sedaj sam ne ve, ali bi mu bilo mogoče večkrat igrati ali ne, in drugič zaradi tega, da omogoči deželnemu odboru, skerčiti zaradi zmanjšanega števila slovenskih predstav podporo nemškemu direktorju. K tem predlogu, koji vsestransko obvelja, pristavi g. Dr. Staré, naj se deželni odbor naprosi, da se one lože, koje se dajejo v najem, oddajo dram. društvu, koji pridevek pa g. Grasselli tako popravi, da se ima prositi, tiste lože, ki jih gledišni podjetnik ne odda za celo seajsono, naj se odločijo dramatičnemu društvu. G. Staré povdarja dalje, naj se pri deželnem odboru protestuje zoper popoldanske nemške predstave v tistih dnevih v meseci, v katerih se igra slovensko, a g. Grasselli poudarja, da bi bil vsak ugovor proti tej stvari zastoj. Dalje prečita g. prvosednik dopis odbora za narodni dom, s kojim to društvo prosi podpore dramatičnega društva. G. Dr. Tavčar predlaga, naj se odboru društva »Narodni dom« odgovori, da je dramatičnemu društvu odbor njegov dopis radostno na znanje vzel in da hoče v jeseni kako predstavo napraviti v podporu[o] in donesek k zidanji narodnega doma. Društvo »Narodni dom« naj se smatra zagotovljeno, da bo de dram. društva odbor delal po svojih močeh, da se zidanje narodnega doma kolikor mogoče pospeši. Dalje priporoča še g. dr. Staré, naj se deželni odbor prosi za subvencije pro 1882 ali bolje za predstave pretečene seajsono od 1881 na 1882. Slednjič prosi še g. predsednik g. Levec'a, naj piše g. prof. Štritarji, da naj blagovoli kmalo napraviti oceno Jurčičeve »Veronike Deseniške« in ko g. Dr. Staré isto priporoča pri g. Kersniku in njemu v oceno poslani igri »Oui monsieur« se seja zaključiti.

V Ljubljani 20. oktobra 1882.

Iv. Trtnik
tajnik

Opombe: V navzočnosti deseterih udov: Seje so se poleg predsednika Ivana Murnika, blagajnika dr. Josipa Stareta in tajnika, proforskega kandidata Ivana Trtnika udeležili še odborniki: dr. Karel Bleiweis, Peter Grasselli, Fran Levec, Maks Pleteršnik, dr. Ivan Tavčar, Fran Wiesthaler in dr. Valentin Zarnik. Izostala pa sta podpredsednik Ivan Hribar in Ivan Jan, koncipist pri finančni prokuraturi. Trtnik in Jan sta bila v tem poslovnem letu prvič odbornika DD. — odgovarja g. Grasselli: ki je po smrti grofa Barba zastopal v kranjskem deželnem zboru nekatere dolensjske kmečke občine (1880—83) in je bil hkrati tudi namestnik deželnega odbornika in namestnik deželnega glavarja (gl. J. Pfeifer, l. c.). — deželni poslanec g. dr. Zarnik:

je že na zasedanju kranjskega deželnega zbora dne 22. 9. 1869 nastopil z obširnimi programatičnim govorom v korist slovenskega gledališča in njegovega razvoja in dosegel, da se je celotna vsota 1600 gld, ki jo je dežela namenjala gledališču, dodelila DD (Obraznave deželnega zbora kranjskega 1869, 22—5; Zarnikov govor obj. deloma v izvlečku F. Koblar, Dokumenti SGM 10, 1967, 43—6). Predlog, naj deželni odbor, ko bo sklepal novo pogodbo z najemnikom dež. gledališča, upošteva želje DD po zvišanju števila slov. predstav na mesec, je dal Zarnik na 16. seji deželnega zbora dne 20. 10. 1869 (Obraznave... 1869, 190). — *dopis štev. 2645*: Ker arhiv deželnega odbora kranjskega v Arhivu Slovenije trenutno ni dostopen, mi ni bilo mogoče ugotoviti, kakšna je bila točnejša vsebina poročila deželnega odbora. — *lože, koje se dajejo v najem*: Lože v stanovskem gledališču so bile deloma v zasebni lasti nemških ali ponemčenih družin; 13 lož nekdanjih deželnih stanov je prešlo v last dežele, izkupiček od njih pa je šel v korist gledališkega sklada. Deželni odbor je pri sklepanju najemne pogodbe z gledališkim podjetnikom prepuščal te lože najemniku v užitek (gl. F. Koblar, l. c., 34). Po Staretovem predlogu naj bi bilo te ugodnosti pri slovenskih predstavah deležno DD. — *dopis odbora za narodni dom*: Društvo »Narodni dom«, ki se je ustanovilo z namenom, sezidati v Ljubljani narodni dom kot središče slovenskega društvenega in družabnega življenja, je začelo takoj po potrditvi pravil (5. 1. 1882) z živahno agitacijo in jih pošiljal društvu« (A. Trstenjak, l. c., 66). Po sklepu odborove seje dne 10. 1. 1882 je bila Stritarju poslana v oceno tudi Jurčičeva *Veronika Deseniška* (gl. M. Mahnič, l. c., 164). V korespondenci med Levcem in Stritarjem, kolikor je je ohranjena, ni o tej oceni nobene besede. Precej verjetno je, da Stritar te ocene za DD sploh ni napisal (gl. pod III). — »*Oui monsieur*«: neznan igra neznanega slov. pisca. Kersniku je bila zaupana v oceno po sklepu iste seje (gl. M. Mahnič, l. c.); ni pa znano, ali je Kersnik to oceno napisal (gl. še pod III in IV).

III. ERJAVČEVA OCENA JURČIČEVE »VERONIKE DESENIŠKE«

Če naj si pojasnimo nastanek te Erjavčeve kritike, se moramo vrniti nekoliko nazaj, v že omenjeno kritično leto 1878. Nemška večina, ki je bila leto poprej zavladala v kranjskem deželnem zboru, je namreč na zasedanju dne 11. 10. 1878 skrčila deželno podporo Dramatičnemu društvu za leto 1879 od prejšnjih 2400 na 1000 goldinarjev in s tem prisilila odbor Dramatičnega društva, da je odpustil redno zaposlene moške igravce, se za sezono 1878/79 odpovedal slovenskim predstavam v deželnem gledališču ter omejil svoje delo v glavnem na množitev slovenskega gledališkega repertoarja. Nemška večina, ki so ji bile slovenske gledališke predstave trn v peti, je s tem sicer dosegla svoj poglavitni cilj, ni pa se pri njem ustavila. Čeprav je odbor Dramatičnega društva že 21. 1. 1879 naslovil na deželni odbor prošnjo, naj se mu izplača že izglasovana dotacija za leto 1879 v znesku 1000 gld, je deželni odbor, ki je imel pravico odločati o namenski uporabi dodeljenih sredstev, rešitev te prošnje zavlačeval vse do 3. 10. 1879 in je šele 21. 10. 1879, ko je bilo leto že skoraj mimo, obvestil odbor Dramatičnega društva, za kaj sme uporabiti društvu namenjeni denar, in to: a) 600 gld za nagrade pisateljem izvernih slovenskih dramskih del, b) 300 gld za izdajo tiskanih dramskih del in c) 100 gld za pomnožitev društvene knjižnice. Od prvega zneska naj se določi 400 gld za nagrado pisatelju

celovečernega »resnega igrokaza iz kranjske in avstrijske zgodovine«, ²⁹ ostalih 200 gld pa naj se podeli pisatelju veseloigre, obsegajoče najmanj dve dejanji. Hkrati je deželni odbor pozval odbor Dramatičnega društva, naj mu brž sporoči svoje »misli, nasvete in pogoje« glede razpisa kot glede dramskih del, namenjenih za natis, navede pa naj mu tudi dramska dela, katera bi kazalo kupiti za društveno knjižnico. S temi določili je nemška večina deželnega odbora nameravala ne le zavreti gledališko dejavnost društva, ampak si tudi sicer prilastiti nadzor nad vsebino in smerjo društvenega dela, pri tem pa z dodatnimi zahtevki in navodili, ki se spuščajo mestoma prav do smešnih podrobnosti, kolikor se le da zmanjšati dejansko višino in zavleči izplačilo društvu že izglasovane dotacije. In res je dobilo Dramatično društvo od izglasovanega zneska za leto 1879 izplačanih v poslovnem letu 1879/80 le 400 gld, namenjenih za izdajo knjig in za knjižnico, medtem ko se je postopek v zvezi z razpisom nagrad za novi, izvorni dramski deli močno zavlekel: šele 24. 4. 1880 je izdal deželni odbor pismeno naročilo odboru Dramatičnega društva, naj pošlje razpis v objavo; ta je še pred koncem meseca naročilo izvršil, pri tem pa določil 31. december istega leta kot skrajni rok za predložitev rokopisov.³⁰ Sodeč po Tavčarjevem tajniškem poročilu na občnem zboru 28. 12. 1881, odziv na razpis ni bil posebno velik, vendar sta bili med predloženimi deli zastopani »tako žaloigra, kakor vesela igra«. Kdaj je odbor Dramatičnega društva rokopise, prispele na razpis, predložil deželnemu odboru, iz trenutno dostopnih podatkov ni mogoče ugotoviti. Vsekakor je to moral storiti še pred ali vsaj neposredno po jesenskem zasedanju deželnega zbora, ki je dne 20. 10. 1881 odstopilo prošnjo Dramatičnega društva za podporo deželnemu odboru z naročilom, naj jo rešuje v okviru že prej odobrenega in slovenskim literarnim in dramskim delom namenjenega zneska 1000 gld iz deželnega sklada za leto 1882. Težava je bila namreč v tem — in od tod najbrž tudi zakasnitev — da je prvotno odobrena vsota 600 gld, določena za nagradi, medtem že zapadla, ker ni bila v letih 1879 in 1880 izkoriščena, in jo je bilo zatorej treba popolnoma na novo odobriti. Deželni odbor je Dramatično društvo o tem obvestil z dopisom dne 2. 1. 1882 in mu naznanil, da mu je potrebni znesek dodelil iz sredstev, odobrenih za leto 1881.³¹ Hkrati pa mu je vrnil tudi predložene rokopise in zahteval od odbora, naj jih oceni. Zdaj je predsednik Murnik sklical sejo odbora, in ker se nam je v arhivu Dramatičnega društva ohranil s svinčnikom skiciran zapisnik te seje z dne 10. 1. 1882,³² lahko iz njega izvemo naslove predloženih del, ne moremo pa seveda zvedeti imen njih avtorjev, kajti ta so bila uradno še neznaná in po določilu razpisa zamenjana s šiframi. Predložena dela pa so bila: igra *Tujec*, *Veronika Deseniška*, šaloigra *Črnogorka* in šaloigra *Oui, monsieur*.³³

²⁹ Slov, narod 25. 10. 1879. — Ta državno patriotska klavzula je polemično naravnana zoper zahtevek, ki ga je bila dne 22. 9. 1869 ob podobnem razpisu sprejela tedanja slovenska deželno-zborska večina in ki je za takrat razpisano »izvirno žaloigro« in »izvirni resni igrokaz« terjal docela v duhu Zarnikovih nazorov o nacionalni funkciji gledališča, da mora biti njuna snov vzeta »iz slovenske ali obče slovanske povestnice [= zgodovine], ali pa iz vsakdanje slovanskega ali tudi obče slovanskega narodnega življenja«. (Laibacher Zeitung 9. 2. 1870; Novice 1870, Oglasnik št. 3—5.)

³⁰ gl. Zvon 15. 5. 1880, 160; vsi drugi stvarni podatki po sočasnih tajniških in blagajniških poročilih DD.

³¹ gl. Poročilo o delovanji kranjskega deželnega odbora za čas od 1. julija 1. 1881 do konca junija 1. 1882, str. 46.

³² povzetek: M. Mahnič, l. c.

³³ M. Mahnič, l. c., je zadnji, teže čitljivi naslov napak razbral kot Par oz. Pardon, monsieur.

Kot je iz navedenega razvidno, se je bil razpisanega natečaja udeležil tudi Josip Jurčič, kar pomeni, da je moral *Veroniko Deseniško* vsaj v prvem konceptu napisati in oddati že do 31. 12. 1880. Ta podatek se docela ujema z Gregorčičevo navedbo v pismu Jurčiču z dne 29. 12. 1880, ki se glasi: »Erj.[avec] mi je naznanil veselo novico, da ste doveršili ‚Veroniko deseniško‘, jaz se je močno veselil!«³⁴ Drugačno pa je Levčevo sporočilo, ki pravi, da je Jurčič »zadnje tedne pred smrtjo« (umrl 3. 5. 1881) dopolnjeval *Rokovnjače* ter »delal« tragedijo *Veronika Deseniška*, ki jo je spisal »tri dni pred smrtjo«.³⁵ Vendar ni nujno, da bi bilo to sporočilo v popolnem nasprotju s prejšnjima podatkom, saj ni bilo nobene ovire, da bi Jurčič svojega dela, kolikor je bil ž njim še nezadovoljen, ne dopolnjeval in ne predelaval za natis in za uprizoritev tudi še potem, ko se je bil ž njegovo prvo verzijo razpisa že udeležil in ko je zastoj čakal na njegov skorajšnji izid. O drugih treh igrah in o njihovih avtorjih ne vemo danes ničesar: uprizorjene niso bile in tudi med rokopisnimi igrami iz arhiva Dramatičnega društva, ki jih hrani gledališki muzej, jih ni najti.

V smislu zahteve deželnega odbora je igro *Tujec* na omenjeni seji prevzel v oceno navzoči odbornik Peter Grasselli, *Črnogorko* naj bi ocenil navzoči Fran Levce, šaloigro *Oui, monsieur* pa Janko Kersnik, medtem ko je bilo za *Veroniko Deseniško* zdaj že pokojnega Jurčiča sklenjeno, da jo bodo poslali »z vljudnim pismom« v presojo Josipu Stritarju.³⁶

Če se je vse doslej zadeva z razpisom zavlačevala predvsem zaradi zunanjih ovir in ž njimi povezanih formalnosti, ki jih je društvo skušalo po svojih močeh premostiti, pa se je zdaj, kot je videti, nadaljnji postopek zataknil predvsem pri društvu samem. Kot priča zapisnik odborove seje z dne 11. 5. 1882,³⁷ Stritar in Kersnik do srede maja še nista napisala ocen, ki sta bila zanj na začetku leta naprošena. Isto lahko domnevamo tudi za Levca. Šele v jesenskem roku se je ta naloga izvršila tako, da je *Veroniko Deseniško* namesto Stritarja ocenil Fran Erjavec, Janko Kersnik pa je vskočil namesto Levca. Kako je bilo z drugima dvema ocenama, ne vemo; bile pa so vse štiri ocene priložene igram, ko jih je odbor malo pred občnim zborom društva dne 22. 1. 1883 vrnil deželnemu odboru. Vzrok za težave, ki jih je imel društveni odbor, preden je zbral zahtevane ocene, je bržčas iskati v določeni letargiji, ki se je polastila društva spričo neugodnih zunanjih razmer,^{37a} in seveda tudi v sorazmerno nizki kvaliteti in nezadostni ustreznosti na razpis prijavljenih del. Zadnje nam poleg obeh tu objavljenih ocen potrjujeta tudi poročilo tajnika Ivana Trtnika na že omenjenem občnem zboru, ki pravi, da se presojevalci »o nobenej igri niso izrekli, da je po vsem dovršena«, in pa zadržani predlog, s katerim je odbor Dramatičnega društva vrnil ocenjeno gradivo deželnemu odboru in po katerem naj deželni odbor »blagovoli od razpisanih daril [= nagrad] dvema relativno najboljšima igrama primerne nagrade [= honorar]

³⁴ S. Gregorčič, Zbrano delo III, 1951, ur. F. Koblar, str. 309.

³⁵ F. Levce, Pripoménék, Slov. Talija, zv. 53, 1886, 3.

³⁶ M. Mahnič, l. c.

³⁷ gl. objavo pod II.

^{37a} K tem ni šteti samo ovir, ki jih je društvu povzročala nemška večina v deželnem zboru, marveč tudi določen bojkot društva in njegove dejavnosti s strani slovenskih konservativcev, ki ga je bilo v tem času čutiti tako v Ljubljani, še bolj pa na podeželju.

določiti.«³⁸ Kakšna je bila usoda tega predloga in kako se je ta razpis, sprejet že pred štirimi leti, navsezadnje iztekel, nisem mogel ugotoviti. Spomladi 1883 so bile nove volitve v deželni zbor, na njih je bila nemška stranka poražena; in ko je bil 25. 6. 1883 izvoljen nov deželni odbor, je s tem padla »zadnja trdnjava nemškutarstva v deželi.«³⁹ V novih razmerah je bila nesrečna epizoda z nagradnim razpisom očitno kaj kmalu dokončno pozabljena.

Fran Erjavec — odboru Dramatičnega društva v Ljubljani, Gorica, 16. 10. 1882; pismo na preganjenem listu, brez kuverte; zadnji dve strani prazni:

V Gorici dne 16. 10. 1882.

Slavni odbor!

„Veroniko Deseniško“ sem prebral.
Ali to ni tragedija, ampak samo
vrsta dialogov in samogovorov,
razrešenih v prizore in dejanja.
Do tragedije manjka malo ne vse-
ga. Igra je slabo sonočana, še slab,
še zanotkana in jako nesrečno, da ne
rečem smešno razrešena. Pisatelj
niti ni pomislil, še manj pa poskusil
igrajčim osebom dati kakov izraz
značajnosti. Vse mlatijske neizrečeno
-dolgočasne, najnavadnejše fraze. Nemo,

Erjavčeva rokopisna ocena Jurčičeve »Veronike Deseniške«
— prva stran

³⁸ Tajnikovo poročilo o društvenem letu 1881/82, priloga k 51. zv. ST, 1882, 3 4.

³⁹ Novice 27. 6. 1883, 209.

»Veroniko Deseniško« sem prebral. Ali to ni tragedija, ampak samo vrsta dvogovorov in samogovorov, razredjenih v prizore in dejanja. Do tragedije manjka malo ne vsega. Igra je slabo osnovana, še slabše zamotana in jako nesrečno, da ne rečem smešno razrěšena. Pisatelj niti ni pomislil, še menj pa poskusil igrajoćim osobam dati kakov izraz značajnosti. Vse mlatijo neizrečeno dolgočasne, najnavadnejše fraze. Nemotiviranih situacij in naivnega mišljenja je vse polno v igri. Govor je priprosta vsakdanja proza, skozi in skozi tragedije nedostojna, o kacem pesniškem vzletu ni nikjer najmanjšega sledu.

S kratka: »Veronika Deseniška« je preokoren prvoten poskus, ki ni vreden, da bi njegove napake tukaj še bolj nadrobno razpravljaj.

Slavnega odbora

udani sluga
Fr. Erjavec

Opombe: to ni tragedija: Jurčičeva Veronika Deseniška ima podnaslov »Tragedija v 5 dejanjih«. — razredjenih: razvršćenih. — značajnosti: (iz hrv.) danes bi rekli pomembnosti, notranje teže. — vsakdanja proza: Erjavec ima kot zgled očitno pred očmi tragedijo klasicističnega ali romantičnega tipa.

IV. KERSNIKOVA OCENA

O okolišćinah, ki je v njih nastala Kersnikova ocena Črnogorke, smo govorili že ob Erjavčevi oceni Veronike Deseniške. Podatkov o avtorju tega bržčas zelo začetniškega dramskega poskusa nimamo. V na hitro skiciranem zapisniku odborove seje z dne 10. 1. 1882 je Črnogorka označena kot šaloigra.⁴⁰ Vendar bi po vsem, kar nam o nji pripoveduje Kersnikova ocena, skoraj lahko skleпали, da gre prej za narodno romantično žaloigro in da se je beseda zapisovavcu morda samo napak zapisala.

Janko Kersnik, ocena Črnogorke, Brdo, november 1882; na enem listu polovičnega trgovskega formata, brez kuverte in brez naslova:

Igrokaz »Črnogorka« nij za rabo. Prizor se vrši za prizorom brez kavzalne zveze, brez motivacije: enotnosti v dejanji manjka. In kader je čutiti še kakov sled nameravane motivacije, tam je tako posiljena in nenaravna, da tacih poskusov še »motivacije« imenovati ne moremo.

Nepoetičen in nedostojen je prizor z Albancem (I. 1.); in celo prvo dejanje kot ekspozicija nepopolno; prav siloma brez zveze skupaj potisnjeni pa so vsi prizori II. podobe. Neumljivo je, kako more častnik M. [?] ujetega Janka v III. pod. meni nič tebi nič ispustiti, in še bolj čudno je, da Miroslav v IV. podobi na krat smrtno ranjen pri studenci leži, — ne da bi človek le količkaj mogel soditi, kedo je to storil, ko zve, da ga je nekdo zavratno obstrelil. Vsak bi mislil, da je Albanec to storil, potem pa zvemo da je Bodgan [?] hudodelec, kateri

⁴⁰ gl. Mahnič, I. c.

Konflikta, to se pravi, dramatično
osvedočenega konflikta nij.
Dialog je sem ter tja trivialen
vzlasti početkom zadnjega prizora,
povsem pa nemogoč in
nenaraven. Črnogorka gotovo
^{o svojem realnem življenju} ne sanjari tako
v mesečnem svitu kakor gojenka kake nemške
»höhere Töchtereschule«, in Krivoščajani
tudi ne debatirajo o »višjih pravicah
človečanstva«.

O posameznih značajih na drobno
govoriti pa nij vredno.

Delo je popolno nezrelo!

Na Brdu novembra 1882

Janko Kersnik

Sklepni odlomek Kersnikove rokopisne ocene žaloigre »Črnogorka«

Miroslava do sedaj niti ne pozná. Samomor Bogdanov nam pride tudi tako nepričakovano, da ga ne bi umeli, ko bi ga nam post festum še bolj na široko razkladal, nego ga v V. pod. 3. priz.

Konec sam pa vrši tako naglo, da osupnjeni gledamo — kaj vse to pomeni. Konflikta, to se pravi, dramatično osvedočenega konflikta nij. Dialog je sem ter tja trivialen, vzlasti početkom zadnjega prizora, povsem pa nemogoč in nenaraven. Črnogorka gotovo v svojem realnem življenju ne sanjari tako v mesečnem svitu kakor gojenka kake nemške »höhere Töchtereschule«, in Krivoščajani tudi ne debatirajo o »višjih pravicah človečanstva«. —

O posameznih značajih na drobno govoriti pa nij vredno. —

Delo je popolno nezrelo!

Na Brdu novembra 1882

Janko Kersnik

Opombe: nameravane: vstavljeno pozneje. — Bogdan: slabo čitljivo, bržčas pomota nam. Bogdan. — vrši: popravljeno iz »pride«. — osvedočenega: utemeljenega. — v svojem realnem življenju: vstavljeno pozneje. — Krivoščajani: Krivošija, dalmatinski okraj, ki meji z ene strani na Hercegovino in z druge na Črno goro. Prebivavci Krivošije so se l. 1869 uprli novačenju v avstrijsko kopensko vojsko: morda je avtor prav ta dogodek uporabil za zgodovinsko ozadje svoji igri.

V. PISMI DAVORINA HOSTNIKA

Martin oz. Davorin *Hostnik* (1853—1929), prevajavec, publicist, kasneje profesor in leksikograf v Rusiji,⁴¹ je v prvem desetletju obstoja Dramatičnega društva s prevodi iz francoščine, nemščine in italijanščine ne le znatno pomnožil tedaj še zelo skromni in nezahtevni repertoar slovenskega gledališča, marveč ga je s prevodi nekaterih pomembnejših, celovečernih del iz stare in novejše evropske dramatike poskušal razširiti in dvigniti na višjo stopnjo. Za gledališče je začel prevajati že leta 1872/73, ko je bil zaposlen kot korektor in urednik podlistka pri *Slovenskem narodu*; vse kaže, da te dejavnosti ni docela opustil tudi potem, ko je bil pri vojakih v Trstu; še bolj se ji je posvetil v letih 1876 do 1879, ko se je najprej vrnil k *Narodu*, nato pa (jeseni 1877) odšel na Dunaj študirat romansko filologijo. Čeprav je prevedel ali sprejel v prevajanje tudi nekaj priložnostih ali za občinstvo privlačnih nemških avtorjev, med katerimi je posebej omeniti A. Kotzebueja (*Krojač Flips*) in Charlotte Birch-Pfeifferjevo (*Cvrček, Lowodska sirota*), je vendar težišče njegovega prevajavskega dela na nenemških avtorjih. Tako je iz izvirkov prevajal C. Goldonija (*Dva gospoda pa jeden sluga*), E. Scriba (*Kozarec vode*), A. Denneryja (*Marijana*), O. Feuilleta (*Star samec*) in E. Augiera (*Tepkarjev zet*); lotil pa se je tudi A. N. Ostrovskega (*Ubožnost ni napaka*).⁴² Prvi stik s Ivanom Murnikom je nedvomno navezal že v Ljubljani, ko je le-ta od 1874—1878 predsedoval Dramatičnemu društvu in skrbel za izvedbo njegovega literarno-gledališkega programa.

a) *Davorin Hostnik* — *Ivanu Murniku*, Dunaj, 7. 2. 1878; pismo na prepog-njenem listu; vse 4 strani popisane s Hostnikovo roko, na 4. strani spodaj Murnikov zaznamek, brez kuverte:

Blagorodni gospod!

Zahvaljujem se Vam, da ste se blagovolili potruditi precej odgovoriti na moje pismo, kar mi je dokaz, da se smem še vedno zanašati na Vašo blagoklonenost. Posebno pa me veseli in mi je porok Vašega dobrega okusa to, da se Vam igra »Doktor Grom« boljša zdi, kakor nekaterim odbornikom. Ko sem Vam jo bil poslal, nisem vedel, kateri je njen pisatelj. V italijanskem ima naslov »il burbero benifico«, in, kakor sem pozneje čital v Mafei-evi literarni zgodovini italijanski, je znani italij. dramatični pisatelj Goldoni oče te igre. Jaz sem jo lokaliziral. »Nekateri odborniki« so gotovo mislili, da je igra moj original, in tak Bog ne daj da bi bil za kaj. Drugi uzrok, zakaj so oni zoper igro, je menda ta-le, ki ga boste iz naslednjega uvideli: Pred svojim izstopom iz »Narod.« redakcije sešel sem se enkrat po naključju v Čitalnici z gg. Geceljnom in Schmidtom, in vprašal sem Geceljna: »Kaj pa letos mi bo dalo dram. društvo kaj zaslužiti?« In kar »unisono« sta se začudila omenjena gospoda: »Kaj hočete Vi predstavljati, saj še mi igralci nemamo kaj.« In uklonil sem se pred avtoriteto teh novih slov. pisateljev, kateri za moj del znajo vse, samo slov. slovnice ne, in po tako kategoričnem izjavo mož, ki iz »francoskega« prevajajo, pa niti najnavadnejših franc. besed še čitati ne znajo, popustil sem misel, prositi za kak prevod, akoravno sem bil kakega zaslužka, kot na Dunaj odhajajoč, bolj potreben, kakor le

⁴¹ Več o njem gl. SBL I, 339; Zgod. časopis 1968, 261—309, in 1970, 90—93.

⁴² gl. A. Trstenjak, l. c., 92—93.

kdaj poprej. Ko sem odšel na univerzo, imel sem, na Dunaj prišedši, 26 f v žepu, iz katerih sem moral še koligije plačati. Dva meseca nisem dobil potem nobene instrukcije, in sreča moja je bila, da sem prišel v stanovanje nekega Slovenca, ki je tukaj pri komuni učitelj in tudi na univerzi vpisan in ki mi je, kot součencu in staremu prijatelju vedno pomagal, da mi ni bilo treba iti domov, ter me tolažil: »boš že kaj dobil, le potrpi.« Res sem dobil. Učim »Vaterlandovega« šefredakterja g. Juthala hrvatski; dobivam 25 f. Ker sem z obleko precej preskerbljen, bilo bi to za silo dovolj, ko bi bil sicer v redu, t. j. ne zadolžen iz prejšnjih mesecev.

Ko bi mi slavno dram. društvo poslalo kaj za predstaviti, sem vedno na razpoloženje, samo — verzov ne! Tudi sem še vedno pripravljen, pri 4 in 5 aktnih igrah na korist društva rabatirati pri igri po 2 f. Prevod preskerbim iz nemškega, ital., franc., češkega, poljskega in hrvatskega jezika.

Da bi bil v svoji zadregi hvaležen, ko bi mi na račun igre izvolili kaj poslati, to razumite. Križ je, če ima človek za univerzo dosti opraviti, a poleg tega še vegetirati. H koncu se vam še enkrat zahvaljujem za Vaše blago serce in sem z izrazom posebnega spoštovanja

Dunaj 7/2 1878

Vam najvdanejši
Dav Hostnik
stud. phil.

(Pripis z Murnikovo roko:) prejel in poslal 15 f z igro: Petersburg ũ Plevna, 8/2 878.

Opombe: moje pismo: to pismo in Murnikov odgovor nanj se nam nista ohranila. — se smem še vedno zanašati na Vašo blagoklonenost: ta formulacija kaže, da je Hostnik že pred tem dobival od Murnika kot predsednika DD naročila za prevajavsko delo. — igra »Doktor Grom«: rokopis te igre je bil vsaj še l. 1892 v posesti DD (gl. A. Trstenjak, l. c., 82); med rokopisnimi gledališkimi deli iz arhiva DD, ki jih hrani SGM, tega rokopisa danes ni. — »il burbero benefico«: prav »benefico« — Dobrotljivi osornež. Goldoni je napisal to komedijo v Parizu l. 1771 za Comédie française v francoščini ter ji dal naslov *Le Bourru bienfaisant*. To delo, ki je na odru Comédie française doživelo do srede 19. stol. 300 ponovitev, je bilo takoj po izidu prevedeno v približ 40 jezikov. Hostnik je, ne vedoč za izvirnik, pri njegovi slovenitvi očitno uporabljal italijansko verzijo. — v Mafej-evi literarni zgodovini: Giuseppe Maffei (1775—1858), profesor italijanskega jezika in literature v Münchenu. Njegova *Storia della letteratura italiana* (Milano 1825) je doživela več izpopolnjenih izdaj; tretja je izšla v Firencah 1853 v 2 zvezkih. — moj original: Tako je še l. 1892 mislil A. Trstenjak, ki prištevava Hostnikovega Doktorja Groma med izvirna slovenska dela (gl. l. c., 82). — Drugi vzrok: je, kolikor zadeva odbornike DD, brezpredmeten, ker med njimi razen dr. J. Stareta ni bilo nikogar, ki bi bil dotlej kaj prevedel za DD. — z gg. Geceljnom in Schmidtom: Josp Gecelj (z igravskim imenom Kocelj, 1834—1907) in Franc Schmidt (tudi Šmid, 1849—1893) sta bila igravca s stalnim angažmajem do jeseni 1878. Gecelj je mimo tega po Nolljevem odhodu v Zagreb jeseni 1875 opravljal še delo režiserja oz. gledališkega vodje. Po izgubi angažmaja je Schmidt zapustil igravski poklic, medtem ko se je Gecelj po nekaj letih znova angažiral pri slovenskem gledališču in bil njegov režiser od začetka 1883 do konca 1885, ko je to delo prevzel I. Borštnik. Oba, Schmidt, še bolj pa Gecelj, sta se ukvarjala tudi s prevajanjem po večini lažjih odrskih del (gl. A. Trstenjak, l. c., 149, 157; SBL III, 227; SDL I, 96, II, 115—116; Repertoar, 24—40). — iz »francoskega« prevajajo: Res je, da je med 16 igrami, ki jih je do začetka 1878 uprizorilo DD v Geceljevih prevodih, 14 nemških in dvoje francoskih in da sta zadnji dve prevedeni po nemških predelavah, medtem ko je od 3 uprizorjenih del, ki jih je prevedel Schmidt, eno nemško in dvoje francoskih, a tudi od

teh je vsaj eno prevedeno po nemški predlogi (gl. Repertoar, št. 121, 186, 207 in 219). — *popustil sem misel, prositi za kak prevod*: L. 1877, v katero očitno pada opisano Hostnikovo srečanje kakor tudi njegov jesenski odhod na Dunaj, ni bilo v okviru DD uprizorjeno v Hostnikovem prevodu nobeno novo delo, medtem ko so bila leto prej uprizorjena kar štiri. — *nekega Slovenca*: očitno Jurija Vraniča (Vančiča) iz Preserja, ki je bil Hostnikov sošolec od 5. do 7. razr. ljubljanske gimnazije in ki je bil najprej podučitelj, od 1878 učitelj na Dunaju, hkrati pa vpisan kot študent na filozofski fakulteti (gl. Jahresbericht des k. k. Obergymnasiums zu Laibach 1870—1872; SN 10. 7. 1878). — *Vaterlandovega*: *Das Vaterland*, Zeitung für die österreichische Monarchie, konservativni, fevdalno-klerikalni dnevnik, izhajajoč na Dunaju od 1860 naprej. — *rabatirati*: DD je redoma priznavalo prevajavcem 5 gld honorarja po dejanju (gl. pod I zapisnik odborove seje 6. 11. 1880). — *prejel in poslal*: Iz Murnikovega pripisa k pismu je razvidno, da je Murnik še istega dne, ko je pismo sprejel, poslal Hostniku v prevajanje P. V. Wichmanna igro v 5 dejanjih *Petersburg und Plevna* hkrati s predujmom na honorar.

b) *Davorin Hostnik* — *Ivanu Murniku*, Dunaj, 10. 2. 1878; pismo na enem, polovičnem listu, zadnja stran prazna, brez kuverte:

Blagorodni gospod!

Najpervo: priserčna hvala za vse poslano; skerbel bom, da se Vaše plemenite nagnjenosti do mene vrednega skažem. Igro bodem, od danes računši, poslal v 10 dneh, najpozneje v 12.

Kako hočete, blagorodni gospod, še bolj misliti ná-me, kakor že mislite! Da bi jaz imel še nekaj takih dobrotnikov, kakor ste Vi, pa bi ne imel nobenih skerbi za eksistenco.

Z izrazom posebnega spoštovanja in hvaležnosti

Dunaj 10. febr. 1878.

*Vam najvdanejši
Dav Hostnik*

Opombe: najpozneje v 12: Hostnik se je obljubljenega kratkega roka vsekakor držal, kajti P. V. Wichmanna *Petrograd in Plevna ali ruska vojska*, »igrokaz« v 5 dejanjih, je bil v režiji Josipa Geclja uprizorjen v dež. gledališču že 10. 3. 1878 (gl. Repertoar, št. 224), kar pomeni, da so bile vse priprave za uprizoritev z izdajo cenzurnega dovoljenja in prepisovanjem vlog vred izvršene približno v 18 dneh — zgovoren podatek, ki nam daje vpogled v tedanji močno improvizirani način gledališkega dela. V zbirki ST ta prevod ni izšel. Njegov prepis hrani SGM med literarno-historičnim gradivom Nar. gledališča pod št. 332. Hostnik ga ni podpisal s celim imenom, ampak le s šifro D. H., kar bi kazalo na to, da prevedenemu delu zaradi njegovega romantično epigonskega, melodramatičnega značaja ni pripisoval večjega pomena, pa čeprav se je dogajalo na tedaj aktualnem prizorišču turške vojne in osvobodilnega boja balkanskih narodov. — *še bolj misliti ná-me*: Ta stavek je odgovor na zagotovilo iz neohranjenega Murnikovega pisma z dne 8. 2. 1878. Murnikovo dobro voljo, ustreči Hostniku, izpričuje tudi naglica, s katero je odgovoril na njegovi pismi.

VI. PISMO JOSIPA NOLLIIJA

Josip Nollj (1841—1902), pevec, igravec in režiser, prevajavec in pisec odrskih del ter prvega slovenskega gledališkega priročnika,⁴³ je od l. 1864 naprej redno nastopal najprej na odru ljubljanske čitalnice, nato pa je kot igravec, pevec in režiser oz. organizacijski vodja sodeloval pri gledaliških uprizoritvah

⁴³ Več o njem gl. SBL II, 204—205.

Dramatičnega društva. Bil je med ustanovniki tega društva in njegov prvi tajnik od 1866 do 1868 in nato od 1869 do 1875, ko je odšel kot operni pevec najprej v Zagreb, potem pa je med 1879 in 1890 pel v Milanu in številnih drugih mestih južne in vzhodne Evrope. Z Ivanom Murnikom, ki je bil po študijah dve leti pred njim, se je utegnil spoznati že na ljubljanski gimnaziji, če ne pa na Dunaju, kjer ju je v letih 1860—1862 mimo skupnega pravnega študija družila že tudi enaka narodno politična usmerjenost. Dovolj priložnosti za zблиžanje pa sta imela po letu 1865, ko se je Murnik preselil v Ljubljano in ko sta se oba zelo živahno udeleževala takratnega na novo nastajajočega slovenskega društvenega in javnega življenja. Čeprav imenuje Nolli v ohranjenem pismu z dne 31. 8. 1889 Murnika »narboljega mi prijatelja«, lahko vendarle sklepamo, da njuna korespondenca ni mogla biti posebno obsežna in da se je bržčas omejevala zgolj na čas ob izteku osemdesetih let, ko se je bil Nolli odločil vrniti iz Milana domov in si je v ta namen s podporo svojega vplivnega prijatelja poskušal vnaprej zagotoviti zaposlitev pri kateri izmed ljubljanskih ustanov.

Josip Nolli — Ivanu Murniku, 14. 1. 1890; pismo na prepognjenem listu manjšega formata, popisane vse 4 strani, brez kuverte:

Milano 14. I. 1890.

Dragi moj stari prijatelj!

Pred vsem me blagovoli izpričati Ti, kakor čestita Tvoja gospa supruga, da to pismo prihaja z »zadržkom« — mit Verspätung [v gotici — op. prep.] da se izrazim po ljubljansko. A uzrok temu je »influenza influenze« ki je tudi na mene »influirala« in me srečno iz nega v drugo leto privedla pod svojim ne baš prijetnim uplivom. Sedaj ko mi je odleglo, pa si štejem v dolžnost zamujeno poravnati, Bog daj tedaj Tebi i gospé soprugi Tvoji zdravje i zadovoljnost, ter vsega dobrega obilo v novem letu, ter vaju ohrani še mnoga mnoga leta! To so želje, katere v imenu svojem in svoje familje pokladam Vama v početku novega leta na krožnik čestitk. Kratke so, a prihajajo iz globine odkritega srca! Bog daj srečo! Da ustrežem gorkejši želji preljube svoje mamice, sklenil sem da se o veliki noči stalno preselim domu. Veliki pondeljek bode 25 let, ko smo s Petrom in tovarši jedli »Bob iz Kranja« v žalibože že ne več eksistujočim »teatru«. To 25 letnico nameravam nekako poslaviti ter napraviti par koncertov ali predstav v korist podpornemu društvu visokošolcev — i to v Ljubljani v Trstu etc. etc. O tej ideji mojej obrnil se bodem še ob svojem času do Tebe, posebno pa tudi do čestite gospé Tvoje — upajoč na moralično podporo vašo. Ako se mi posreči, da pri dohodu svojem morem dobiti kaj opravka in zaslužka v enej ali drugejši stroki, np. pri Narodu, Matici, dram. društvu, glasb. Matici ali kje drugod np. pri vodovodu etc. bodem Ti posebno hvaležen, ako mi hočeš o tej zadevi biti podporen, ter me skoraj razveseliti s kacim dopisom in morda kaj naznaniti o tem, da se vem ravnati.

Srčen pozdrav Tebi i gospé od cele moje familje.

*Tvoj stari prijatelj
JosNolli*

Da udrežem gorkejši želji preljube
svoje mamiče, sklenil sem da
se o veliki noči státno preselim
domu. Veliki ponedeljek bove
25 let, ko smo s Petrom in tvoarši
jedli »Bob iz Kranja« v žalibože
že ne več eksistujočim »Teatro«.
To 25 letnico mameravam nekako
poslaviti ter napraviti par Kou
serlov ali predstav v Horiet pod
normenu društvi visokošolecu
i to v Spitejau v Trstu etc. etc.
O tej ideji mojej obrnil se bočem
še ob svojem času do tebe, po

Odlomek iz pisma, ki ga je Josip Nolli poslal 14. 1. 1890
Ivanu Murniku iz Milana

Opombe: Tvoja gospa supruga: Marija Murnik, roj. Horak (1845—1894), prva organizatorica ljubljanskega narodno zavednega ženstva. Ob rojstvu DD je nastopila tudi na odru, in sicer 22. 1. 1868 v R. J. Benedixa šaljivi enodejanki *Zakonske nadloge* in 26. 12. 1868 — skupaj z bratom Eduvardom — v Jana Nerude šaljivi enodejanki *Zenin od gladi*, obakrat v režiji J. Nollija (gl. A. Trstenjak, l. c., 153; SBL II, 177). Kasneje pri gledaliških uprizoritvah ni več sodelovala, bila pa je dolga leta »podporni družabnik« DD. — *preselim domu*: Nolli je to svojo namero izvedel spomladi 1890; konec junija je namreč že oznanil pevski zbor ljubljanske čitalnice, da bo pri njegovi vrtni veselici sodeloval »operni pevec g. Josip Nolli« (SN 30. 6. 1890); istega leta so začela v *Slovenskem narodu* izhajati tudi Nollijeva gledališka poročila in kritike (SN 3., 10., 18. 11. in 9. 12. 1890). — *s Petrom*: Grasselijem, Nollijevim vrstnikom in prijateljem (gl. op. pod I). — *jedli »Bob iz Kranja«*: Na veliki ponedeljek 17. 4. 1865 (A. Trstenjak, l. c., 52, in Repertoar, str. 16 pod št. 18, navajata za to predstavo

napačen datum 16. 4. 1865; pomoto je zagrešil J. Nolli sam v ST 1. zv., 1867, 49 in SN 1875, št. 80) je »v pripomoč ubozim Notranjcem«, prizadetim od slabe letine, pripravila Narodna čitalnica, združena z Južnim Sokolom, v ljubljanskem deželnem gledališču »veliko besedo« z glasbenim, gledališkim in telovadnim sporedom. Ob tej priložnosti je bila uprizorjena vesela igra s petjem v enem dejanju češkega avtorja Jana Nepomuka Štěpánka *Bob iz Kranja* (Berounské koláče). Josip Nolli je igral kotlarskega pomočnika Matičeta, Peter Grasselli mojstra, v drugih vlogah pa so nastopili še Ana Nollijeva, Pavel Drahsler in Dragoila Milanova iz Zagreba (faksimile letaka gl. Repertoar, 37). — *ne več eksistujočim »teatru«*: Staro ljubljansko deželno ali stanovsko gledališče ob Ljubljani je 17. 2. 1887 uničil požar. — *v korist podpornemu društvu visokošolcev*: Podporno društvo za slovenske visokošolce na Dunaju se je ustanovilo in začelo živahno delovati l. 1888 (gl. LZ 1888, 768). Nolli svojega načrta najbrž ni uresničil, pač pa je l. 1891 in kasneje sodeloval kot solist na koncertih Glasbene matice v Ljubljani (gl. LZ 1891, 316, 378—379; 1897, 381—383). — *v enej ali drugej stroki*: Nolli je bil od otvoritve l. 1892 glavni operni režiser novega deželnega gledališča v Ljubljani, hkrati pa urednik in izdajatelj *Slovenskega naroda* (gl. Repertoar, 179—186; SBL II, 205).

A propos de l'histoire de la Société dramatique à Ljubljana

L'article A propos de l'histoire de la Société dramatique à Ljubljana traite de la période préparatoire de l'histoire du théâtre slovène dans la deuxième moitié du 19e siècle, qui commence avec la fondation de la Société dramatique à Ljubljana en automne 1866 et finit en 1892, avec la construction du nouveau théâtre régional à Ljubljana, les Slovènes obtiennent leur premier édifice théâtral et par cela des possibilités beaucoup plus propices au développement ultérieur de la culture théâtrale nationale. L'importance de cette période est en ce que, contrairement aux tentatives et initiatives isolées et de courte durée des époques précédentes, elle posa les fondements durables d'une activité permanente de théâtre professionnel en langue nationale, et son caractère particulier était que la lutte pour le théâtre national, mené par la bourgeoisie slovène instruite et surtout par sa fraction plus jeune et progressiste, était inséparablement liée à la lutte générale pour l'autonomie politique et culturelle des Slovènes sous la domination allemande dans la monarchie de Habsbourg d'alors.

Les conditions difficiles dans lesquelles la Société dramatique agissait sont en partie la raison pour laquelle le gros des archives de la Société, comme source la plus importante pour l'histoire de cette époque, s'est perdu. Dans le legs du politicien Ivan Murnik (1839—1913), qui fut membre du comité de la Société dramatique dès l'année 1868 et puis son président dans les années 1874—1878 et 1880—1884, l'auteur du traité trouva plusieurs documents et lettres appartenant en partie aux archives de la Société dramatique et élucidant l'activité théâtrale de cette époque-là. Parmi eux il publie et commente ceux qui sont les plus importants: deux procès-verbaux des séances du comité de l'année 1880 et 1882, la critique de la tragédie Veronika Deseniška de Jurčič par Fran Erjavec, la critique de la pièce La Monténégrine d'un auteur inconnu par Janko Kernik, deux lettres du traducteur de théâtre Davorin Hostnik et une lettre de Josip Nolli, homme de théâtre et chanteur d'opéra.